

Bijlage VWO
2022

tijdvak 2

maatschappijwetenschappen

Bronnenboekje

Opgave 1 Burgerwetenschap

tekst 1

Aanloop uit de geschiedenis

Wetenschap werd in de 18de en 19de eeuw een favoriet en hoogstaand tijdverdrijf van gegoede burgerij. Iedereen die tijd en geld had, kon aan wetenschap doen. (...) Amateurs met soortgelijke interesses verenigden zich vervolgens om over hun resultaten te praten, en verschillende genootschappen en salons zagen in die tijd het levenslicht. Wetenschap was in die zin een hobby, zonder duidelijke grens tussen professionelen en amateurs. Het bleef echter een elitaire bezigheid, geen egalitaire bezigheid. (...) Waar het onderscheid tussen amateurwetenschappers en 'professionele wetenschappers' nog vaag was tijdens de 18de en in het begin van de 19de eeuw, werd de kloof tussen beiden in de loop van de 19de eeuw steeds groter (...). Technisch gezien kunnen we (...) van burgerwetenschap of burgerwetenschappers spreken vanaf (...) 1833 omdat 'wetenschapper' en 'amateur' toen pas twee officieel anders benoemde groepen werden. (...) Er ontstond een groep van professionele wetenschappers enerzijds (...), en een veel grotere groep wetenschapsamateurs anderzijds, die als niet meer dan hobbyisten werden beschouwd. (...) Het wetenschappelijk onderzoek trok zich in die tijd terug uit de huishoudelijke sfeer van hobby's en salons en zette de stap naar gespecialiseerde instituten en laboratoria, die laatste vaak met

gesofisticeerde¹⁾ en dure instrumenten die 'gewone mensen' niet konden betalen. De nadruk kwam te liggen op experimenteel onderzoek dat uitging van een degelijke onderzoeksvraag. In deze constellatie kregen universiteiten een ander elan en schoven de salons, tot dan nog altijd een groep van geïnteresseerde intellectuelen, op naar professionele verenigingen die verbonden waren met de universiteit. Toegang ertoe was alleen nog mogelijk voor beroepswetenschappers, en niet langer voor de geïnteresseerde amateur (...). Communiceren over onderzoeksresultaten kreeg een negatieve bijklank. Het populariseren van je kennis hield in dat je het naar een meer eenvoudige versie terugbracht die door de brede bevolking kon worden begrepen. En dat betekende dan, noodgedwongen, dat je aan 'zuiverheid' verloor. Dat weerhield heel wat wetenschappers van wetenschapscommunicatie. Alleen als de wetenschapper dat zelf nuttig vond, bijvoorbeeld om het volk te verlichten, vertelde hij iets over zijn onderzoek. Het beeld van de professor in de ivoren toren was compleet. (...)

75 Wetenschap voor de samenleving
Het was bijna 1950 voor aan de gesloten deur tussen wetenschappers en amateurs opnieuw gemorreld werd. (...)

80 Ondanks het afgrijzen over de rol van wetenschap in de ontwikkeling van

de atoombom was er ook de
(positieve) verbazing: wetenschap
kon blijkbaar veel meer dan de
85 meeste mensen dachten. Daarbij
overheerste de bewondering en
kreeg het wetenschappelijk
onderzoek een aura van vooruitgang
en verbetering. (...) Ja, wetenschap
90 had voor problemen gezorgd, maar
wetenschap zou zelf ook wel in staat
zijn de antwoorden te geven op die
maatschappelijke problemen. (...) In
de jaren '70 klonk vanuit de overheid
95 bijvoorbeeld nog de boodschap dat
er geen verband was tussen ziektes
en giftige uitstoot. Maar dat ervoeren
burgers niet zo. Mensen die nabij
chemische stortplaatsen woonden,
100 gingen dan maar zelf giftige stoffen

meten om zo de link te leggen met
ziektes zoals leukemie. Dit was de
periode van de 'populaire
epidemiologie': het volk op zoek naar
105 oorzaken van ziektes. (...) In de jaren
'70 en '80, met een stroomversnelling
vanaf de jaren '90, werd het milieu
steeds vaker onderwerp van gesprek,
en dus ook van wetenschappelijk
110 onderzoek. In deze periode werd
expliciet en talrijker een beroep
gedaan op burgers om deze
milieukwesties in kaart te brengen,
en gingen burgers ook zelf steeds
115 vaker eigen initiatieven ontwikkelen
om wetenschappelijke antwoorden te
vinden op de zorgen die zij hadden.
(...)

bron: Gijssel e.a., 2019

noot 1 gesofisticeerd = geavanceerd, hoogstaand

Ga verder op de volgende pagina.

tekst 2

Citizen Science is een 'trend' geworden

Er is, vanzelfsprekend, niet één allesomvattende reden die de stijgende populariteit van Citizen Science¹⁾ vandaag verklaart. (...) Het
5 toegenomen wantrouwen in de wetenschap (...) is er een van. Als de burger vol ongeloof is, is het immers aan de wetenschapper om zo duidelijk mogelijk te tonen dat
10 ongeloof ongegrond is. En dat kan uitstekend door burgers van bij het begin bij het onderzoek te betrekken. (...) Tegelijk groeide tijdens de afgelopen decennia de bezorgdheid
15 om het welzijn van de wereld en haar mensen. Natuurbehoud dus, en daarmee verband houdend milieu, oceanen, gezondheid, water, lucht, klimaat en andere. Het zijn net de
20 wetenschappen die deze onderwerpen bestuderen die nood hebben aan veel data voor een correcte analyse. En het zijn net deze onderwerpen die veel burgers
25 na aan het hart liggen. Opnieuw: wantrouwen is hier een grote motivator. Aangezien de politiek niet met de oplossingen komt (of geen oplossingen toelaat) voor situaties en
30 gebeurtenissen waarbij burgers nochtans een grote noodzaak tot oplossingen voelen, gaan de burgers zelf aan de slag. Dat doen ze door de oplossing meteen zelf te maken

35 (bijvoorbeeld: het zelf maken van insuline om het monopolie van de farmaceutische industrie te doorbreken) of door data te gaan verzamelen (bijvoorbeeld: gegevens
40 over fijn stof) om vervolgens harder op tafel te kunnen slaan bij het beleid, gesteund door de zelf bij elkaar gebrachte wetenschappelijke resultaten. (...) Citizen Science geeft
45 op die manier terug macht aan de machtelozen. Steeds meer mensen hebben een hoger diploma. Dat is kort samengevat een tweede golf van
50 verandering waarop Citizen Science meesurft. (...) Al deze opgeleide mensen hebben tijdens hun studies een basiskennis van wetenschap opgedaan, en een aantal
55 vaardigheden geleerd. (...) De pool aan geïnteresseerde en opgeleide vrijwilligers is gewoon veel groter geworden. (...) Wetenschap kan (...) pas echt democratisch zijn als bijna
60 iedereen wordt betrokken, en dat was pas mogelijk met de digitale revolutie. (...) Het bereiken van grote massa's en het verwerken van een massale hoeveelheid data waren
65 daardoor niet langer onoverkomelijke problemen, maar werden een bijna vanzelfsprekende mogelijkheid. (...)

bron: Gijssels e.a., 2019

noot 1 Citizen Science = burgerwetenschap

Opgave 2 De bestrijding van ebola in Congo

tekst 3

Ebola in Congo: waarom is het wantrouwen zo groot?

Ze willen onze bevolking uitdunnen. Ze willen ons buitensluiten van de verkiezingen. (...) Dit zijn enkele ideeën die leven onder de bevolking
5 in het oosten van Congo waar het ebola-virus zich in snel tempo verspreidt. Burgers hebben weinig vertrouwen in de hulpverleners die de ziekte proberen te stoppen. (...)
10 Waar komt dat wantrouwen vandaan?
Volgens Afrika-correspondent Koert Lindijer is het een 'cocktail van factoren' die voor het wantrouwen
15 onder de bevolking zorgt: "De regio waar ebola heerst, is een gebied waar onbekende rebelligroepen voortdurend dorpen aanvallen (...). Met een overheid die totaal afwezig
20 is. Je hebt dus te maken met een getraumatiseerde bevolking en autoriteiten die ontzettend ver van mensen af staan. (...)" Die "gigantische disconnectie tussen
25 autoriteiten en burgers" maakt dat mensen volgens Lindijer vatbaar zijn voor complottheorieën¹). Zo besloot de Congolese regering vorig jaar om de verkiezingen uit te stellen in
30 gebieden die kampten met een ebola-uitbraak. Het ging om twee kiesdistricten met in totaal 1 miljoen kiezers waarbij de oppositie veel aanhang heeft. Lindijer: "Mensen
35 gaan denken: misschien is ebola wel verspreid om ons uit te sluiten van de verkiezingen." (...)

Het virus is nu ook de grens overgestoken, naar buurland
40 Uganda. Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) zijn er tot nu toe 2084 slachtoffers, meer dan de helft daarvan is overleden. (...) In 2014
45 was er ook een ebola-epidemie in West-Afrika, daarbij vielen duizenden doden.
Annemarie Loof, operationeel manager bij Artsen zonder Grenzen, wijst erop dat een ebola-uitbraak bij
50 de bevolking (...) niet meteen grote indruk maakt, omdat er sowieso al een groot gebrek aan goede gezondheidszorg is in het gebied.
55 Heel veel kinderen gaan dood aan diarree, malaria of mazelen. Ook op dit moment heerst er weer een grote mazelen-epidemie. Loof: "Aan het begin van een ebola-uitbraak, gaat
60 het maar om een relatief klein aantal mensen dat overlijdt aan ebola. Maar opeens komt de Wereldbank wel met 80 miljoen dollar over de brug voor de bestrijding ervan. [Er] worden (...)
65 internationale hulpverleners binnen gehaald, landcruisers²) rijden door de straten. Het leidt tot een soort boosheid en argwaan onder de bevolking. Mensen denken: wij gaan
70 al jaren dood, waarom komen ze nu wel? Als ebola straks weer onder controle is, vertrekt dit hele internationale circus weer. Terwijl wij nog steeds doodgaan". (...)

bron: nos.nl, 2019

noot 1 complottheorie = een (waan)idee dat achter iets een samenzwering schuilt
noot 2 landcruiser = een type auto, veel gebruikt door hulpdiensten en ontwikkelingsorganisaties

tekst 4

Institutioneel vertrouwen in de aanpak van de ebola-uitbraak 2018-2019 in de Democratische Republiek Congo, een bevolkingsonderzoek: methodes

Het doel was om te onderzoeken (...) of institutioneel vertrouwen verband houdt met het invoeren van preventieve maatregelen, zoals
5 contact vermijden en vaccinatie (...).
(...)

Deelnemers

We hebben een bevolkingsonderzoek uitgevoerd één maand nadat een uitbraak van het ebolavirus gemeld
10 was (...) in het oosten van de Democratische Republiek Congo.
(...) Uit 412 straten en woonblokken kozen we er willekeurig 30 in elke stad, systematisch en aselekt uit een
15 lijst met alle straten en woonblokken, door steeds een willekeurig nummer te genereren en daarbij een vast interval te gebruiken om een volgende straat of woonblok te
20 selecteren. (...) In elk huishouden

selecteerden we willekeurig één volwassene voor een interview. (...) Deelname was op basis van anonimiteit en vrijwilligheid, en er
25 stond geen vergoeding tegenover.
(...)

Procedures

De interviews werden afgenomen aan de hand van een gestandaardiseerde en
30 gestructureerde vragenlijst die was ontwikkeld door een team dat ervaring heeft met volksgezondheid, geneeskunde, antropologie en ebola in de Democratische Republiek
35 Congo en West-Afrika. We hebben verschillende scores berekend door de resultaten van meerdere vragen over vergelijkbare onderwerpen te combineren.

naar: Vinck e.a., 2019

tabel 1

Gemiddeld vertrouwen in informatievoorziening door de overheid, Oost Congo, naar leeftijdsgroep op een vijfpuntsschaal, 2018 (n=961)

leeftijd	gemiddeld vertrouwen in de informatievoorziening door de overheid over het ebola-virus
18 - 30 jaar (n=450)	3,18
31 - 45 jaar (n=295)	3,22
≥ 46 jaar (n=216)	3,23

naar: Vinck e.a., 2019

Toelichting

De mate van vertrouwen in de informatievoorziening over het ebola-virus door de overheid is berekend aan de hand van scores op vragen aan de respondenten, waarbij de score 1 de laagste mate van vertrouwen aangeeft en de score 5 de hoogste mate van vertrouwen aangeeft. De verschillen tussen de leeftijdsgroepen zijn niet significant.

Opgave 3 Wat is integratie?

tekst 5

De publieke opinie over integratie

Bijna iedereen, met of zonder migratieachtergrond, geeft aan dat integratie betekent dat iemand meedoet in de samenleving.

- 5 Integratie gaat over de taal spreken, werken, geen overlast veroorzaken en moeite doen. Gevraagd naar de belangrijkste problemen op het gebied van integratie noemen veel autochtone¹⁾ Nederlanders dat mensen met een migratieachtergrond zich te weinig aanpassen en dat de Nederlandse normen en waarden onder druk staan. 80% van de autochtone Nederlanders geeft aan dat mensen met een migratieachtergrond de Nederlandse normen en waarden moeten overnemen. Ruim de helft (54%) vindt dat zij mee moeten doen aan de Nederlandse culturele tradities. 56% vindt dat mensen met een migratieachtergrond hun eigen cultuur en gewoonten meer dan nu moeten loslaten, 32% vindt dat de meeste mensen hun best doen om te integreren in Nederland. Mensen met een migratieachtergrond denken daar iets anders over: zij benadrukken het belang van respect voor elkaar en voor elkaars cultuur en tradities, maar vinden niet dat dit betekent dat mensen moeten

- meedoen aan deze culturele tradities. (...) Wederzijds begrip en respect en het mengen (samenleven) op school, werkvloer en in de wijk worden vaak genoemd om de verhoudingen te verbeteren. (...)
- 40 Vrijwel iedereen geeft aan dat integratie strikt genomen niet van toepassing is op mensen met een tweedegeneratie-migratieachtergrond. Bij mensen met een migratieachtergrond van de tweede generatie is het geluid vrijwel unaniem: 'Wij zijn hier geboren en getogen, spreken de taal goed, doen mee in de samenleving en hoeven dus niet te integreren.' Toch voelt de tweede generatie dat autochtone Nederlanders dat anders zien; uit hun dagelijkse ervaringen blijkt dat ze in de ogen van autochtone Nederlanders altijd een migrant en dus 'anders' zullen zijn. Bij Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders is het hun huidskleur, bij Turkse en Marokkaanse Nederlanders hun islamitische geloof, waardoor ze het gevoel hebben nooit 'echt' als Nederlander te worden gezien door de autochtone Nederlanders.

bron: COB, SCP, 2019

noot 1 autochtoon = inheemse bevolking (begrip afkomstig uit het Grieks); verouderde benaming van Nederlanders zonder migratieachtergrond

tabel 2

'Wat is integratie', bevolking 18+, 2019 (n=57)

autochtone Nederlanders	Turkse/Marokkaanse Nederlanders	Surinaamse/Antilliaanse Nederlanders
<ul style="list-style-type: none"> – beheersing van de Nederlandse taal – aanpassen – houden aan Nederlandse wet- en regelgeving – handhaving – meedoen in de maatschappij – actief op zoek naar werk of naar school gaan – geen problemen veroorzaken op straat of in de wijk – kennis over en begrip voor elkaars tradities 	<ul style="list-style-type: none"> – beheersing van de Nederlandse taal – aan de Nederlandse wet houden – naar school gaan – aanpassen – acceptatie – respect – meedoen – samenleven – geven en nemen – gelijke kansen – een bijdrage leveren – normen en waarden 	<ul style="list-style-type: none"> – beheersing van de Nederlandse taal – meedoen en mee kunnen doen – leren van elkaar – normen en waarden – goed samenleven – begrip tonen voor elkaar – openstaan – gelijkwaardigheid – gelijke kansen – empathie en begrip

bron: COB, SCP, 2019

Toelichting

De deelnemers aan de groepsgesprekken is gevraagd waar ze aan denken bij de term integratie en wanneer iemand geïntegreerd is.

De categorie 'autochtone Nederlanders' is een verouderde benaming van Nederlanders zonder migratieachtergrond.

Opgave 4 Minister Blok bezoekt Zuid-Afrika

tekst 6

De hernieuwde Europese interesse in Afrika

Ten tijde van de Commissie Juncker werd de focus op Afrika vooral bepaald door de migratiecrisis, waarmee de Europese Unie
5 worstelde, en de hoop de toename van Afrikaanse migratie naar Europa te beteugelen met geld, het creëren van banen en het versnellen van economische groei. Onder auspiciën
10 van de huidige Commissie wordt Afrika nu eerst en vooral als de hoeksteen van Europese geopolitieke ambities gezien. Tijdens haar eerste buitenlandse reis in december 2019
15 bezocht Von der Leyen het hoofdkwartier van de Afrikaanse Unie (AU) in Addis Ababa en daar sprak ze opnieuw uit dat de EU zich erop wil toeleggen om een 'gelijkwaardig
20 partnerschap' tot stand te brengen. Het feit dat haar bezoek plaatsvond minder dan een week nadat ze was aangesteld benadrukt het groeiende strategische belang van Afrika voor
25 het buitenlandbeleid van de EU. Deze strategische buiging richting Afrika wordt nog eens verder onderbouwd door een groot aantal recente diplomatieke initiatieven van
30 EU-lidstaten (...).

De hernieuwde Europese interesse in Afrika komt op een cruciaal tijdstip voor globale geopolitieke competitie, voor de verhoudingen tussen de EU
35 en Afrika, en voor het Afrikaanse continent zelf. Ondanks de enorme uitdagingen wordt Afrika steeds meer gezien als een continent van mogelijkheden. Deze nieuwe kijk op

40 Afrika is onder andere tot stand gekomen omdat het continent beschikt over een overvloed aan natuurlijke bronstoffen en daarbovenop hoge demografische en
45 economische Afrikaanse groei in de laatste twee decennia. Een andere factor die dit nog eens versterkt, is de hervorming van de AU, en dan met name vanwege de
50 totstandkoming van de Afrikaanse Continentale vrijhandelszone (AfCFTA) dat vanaf januari 2021 zal starten. Het AfCFTA-verdrag verenigt
54 landen en 1,2 miljard mensen, en
55 vormt daarmee de grootste vrijhandelszone ter wereld sinds de oprichting van de Wereldhandelsorganisatie.

Maar dat is nog niet alles. Het
60 groeiende geostrategische belang van Afrika heeft er ook voor gezorgd dat er een nieuwe wedloop is ontstaan om de opkomende markt van het continent, de natuurlijke
65 bronstoffen die het rijk is en de stemrechten die het heeft in internationale organen, en dan met name de Verenigde Naties. Zowel traditionele als nieuwe
70 mogelijkheden, zoals China, de VS, India, Rusland, Turkije en de Golfstaten, zijn in een race verwickeld om hun politieke, economische en militaire positie op
75 het continent te verbeteren. (...) Met andere woorden, Europa is niet de enige speler in het veld. (...)

naar: EPC, 2020

tekst 7

Minister Blok bezoekt Zuid-Afrika met ambitieuze agenda

Minister Stef Blok van Buitenlandse Zaken bezoekt op maandag 3 en dinsdag 4 februari Zuid-Afrika om het over de samenwerking tussen
5 Nederland en Zuid-Afrika te hebben in de context van de bredere politieke en economische ontwikkelingen in Europa en Afrika. Blok: 'We willen kansen benutten, zowel politiek als
10 economisch. Zuid-Afrika is voorzitter van de Afrikaanse Unie, lid van de VN-Veiligheidsraad, onderdeel van de G20, en een van de belangrijkste handelspartners van Nederland in
15 Sub-Sahara Afrika. We hebben een volle agenda.'

In Pretoria overlegt minister Blok op 3 februari met zijn Zuid-Afrikaanse collega Pandor over de politieke en
20 economische banden tussen Zuid-Afrika en Nederland. De

samenwerking tussen de organisaties waar Nederland en Afrika onderdeel van uitmaken staat
25 hoog op de agenda. De ministers van de Europese Unie en de Afrikaanse Unie komen 2-3 maart bijeen in Rwanda om de relatie tussen de twee continenten te bespreken.
30 Minister Blok neemt deel aan dat overleg. 'De Europese Unie en de Afrikaanse Unie delen veel belangen, zoals het naleven van mensenrechten, het bevorderen van
35 (cyber)veiligheid, en de samenwerking tegen klimaatverandering met potentieel ontwrichtende gevolgen die vluchtelingenstromen op gang
40 brengen. Deze zaken wil ik nu in Zuid-Afrika, maar ook in maart in Rwanda aan de orde stellen.' (...)

bron: rijksoverheid.nl, 2020